

The Office Of The Principal and Vice - Chancellor

PHUROFESA VHO MANDLA MAKHANYA, ṬHOHO YA
TSHIKOLO NA MUFARISATSHANTSELA
YUNIVESITHI YA AFURIKA TSHIPEMBE
SESHENI YA VHUVHILIYA U ṬANGANEDZA: SEMINA NA U
RWELAṬARI BUGU

*U ya kha tshanduko Yunivesithi ya Afurika Tshipembe na
Yunivesithi dza Tshipembe ha Afurika: U fhaṭa Yunivesithi ya
Afurika: Kale, Zwino na Tshifhingani tshiḍ aho*

Holo ya Vhutendelamulayo,
Khamphasini ya Muckleneuk Unisa

7 Khubvumedzi 2018

• Mutshimbidza mushumo, Dokotela Vho Somadoda Fikeni,
Mulangi: Thandela dzo khetheaho na mueletshedzi wa Ṭhoho ya

Tshikolo na Mufarisatshantseja

- Phurofesa Vho R Viljoen, Mudzulatshidulo wa Muhasho wa Divhazwakale na Murangaphanda wa Thandela

- Phurofesa Vho A Manson, munwali wa khandiso

- Phurofesa Vho A Bawa, muambi wa kuvha washu wa namusi

(Dzina: UNISA Ndila ya Mveledziso ya Lushaka)

- Mirafo ya Khorondangi ya Unisa na Ndangulo nyengedzedzwa

- Vhashelamulenzhe vhashu nga masiari ano:

- o Phurofesa Vho Z Motsa, Mulangi: Mutikedzelo kha Yuniti ya Ndangulo ya Tshanduko

- o Phurofesa Vho N Baijnath, CEO: Khoro ya Pfunzo dza Ntsha

- Vhashumi

vha Unisa

- Matshudeni a

Unisa

- Vhadzhamikove na mirafo ya vhashumisani vha tshiimiswa tshashu tsha Unisa

- na khwairi yashu ya

Unisa

Ndi khou vha lumelisa vhothe, na u vha tangedza kha hetshi tshipid a tsha vhuvhili tsha semina na u rwelari bugu. Maipfi o khetheaho a u tangedza vhaeni avho na mirad o ya phanele vhe vha ri dzhoina zwazwino, vhane vha do vha vha tshi khou kovhana vhuṭali na ndivho yavho na riṅe.

Nga sesheni heino ya matsheloni ro kovhana mihumbulo na ndivho yo fhambanaho nga ha lwendo lulapfu Iwa Unisa minwahani ya 145 yo fhiraho, ro kwama kushumele kwayo na thuthuwedzo Afurika Tshipembe nga tshenetsho tshifhinga. Ndi khou humbula uri rothe ri khou tenda uri ndi sesheni i takadzaho nga maand a. Masiari ano zwe ra sedza khazwo hu do vha u sedzesa phanda musi ri tshi khou lavhelela *vhumatshelo*. Vhumatshelo ha matshudeni ashu, mushumo une Unisa wa do u shuma kha u fhat a uvho vhumatshelo nga ngoho, thuthuwedzo ya Unisa kha u shela

mulenzhe kha mveledziso yashu ya lushaka. Miñwaha ya 50 na u fhira yo vha i kondaho ya u phadladza mafhungo a mveledziso ya zwa polotiki Afurika Tshipembe, hezwi zwo vhonala kha ndila ya sisteme ya pfunzo ya ntha. U bva kha tshiimiswa tshi bvaho kha muvhuso wa kethano nga muvhala u bva 1948 u swika mathomoni a 1990, Unisa yo khwinisa na u shanduka u ya kha yunivesithi i ne ya sumbedza na u tutuwedza vhuvha ha tshitshavha tsha demokhirasi na u swikelela mushumo wa thuthuwedzo kha u tandavhudza u swikelela kha sekithara. Matshudeni a Afurika Tshipembe ane a fhira nthihi tshararu vho diñwalisa na Unisa, hezwi zwi do dovha zwa engedzea na kha u vhonala ha vhanetshedza vha phuraivethe. Ndo vha ndi tshi khou vhala mulovha, sa tsumbo, hetshila Siñradio zwazwino tshi na matshudeni a 29 000 vhane vha khou tevhela muhumbulo wavho wa "yunivesithi khulwane" ine ya netshedza u guda u kule na u guda u na vhukwamani kha

khoso dzo fhambanaho dzo dzudzanywaho dzi re hone dzine dza bva kha feshenidizaini u ya kha inzhinariṅi, na vhutsila ha u sumbedzisa u ya kha khomese.

Lwendo lwashu, naho zwo ralo lwo ṭalulwa nga khakhathi dzine dza khou bvela phanḡa dza u shandukisa pfunzo ya akhademiki ya khoso dzashu na u shandukisa zwine tshitshavha tsha ri vhone zwone na vhuvha hashu u katela ngoho na ṭhoḡea dza Afurika Tshipembe na dzhango Ḳa Afurika nga u angaredza. Hezwi zwo khwaṭhisedza uri Unisa yo dzula i sa fani na dziṅwe kha kuitele kwayo kwa zwithu na kha kuṅetshedzele kwashu na uri ri fanela u shumisa hezwi. Ri na vhuṭanzi ho khwaṭhaho hune ha ḡivhea kha dzhango Ḳa Afurika na kule na pfungavhuṅe ine ya dzhielwa nṭha na u ḡivhea shangoni Ḳoṭhe. Ri tea u ṭuṭuwedza tshumisano kha hezwi.

Muṅwe na muṅwe ane a vhala ḡivhazwakale ya Unisa kha

ñwahaḁana wo fhiraho u nga si kundelwe u kungwa nga
vhukondḁi ha tshiimiswa tshihulwane itshi na nzudzanyo i songo
ḁoweleaho na mushumo u kondḁaho na muvhuso na pfunzo ya
nḁha Afurika Tshipembe. U fana na vhunzhi ha zwiimiswa zwa
tshifhinga tshilapfu, Unisa yo fhaḁwa nga zwithu zwivhi na
zwavhuḁi mashudu mavhi, musi mvelelo dza u sa ḁigeḁa dzi
tshi khou ya phandḁa na u thithisa vhuimo ho
lavhelelwaho ha u ḁavhanyisa tshanduko, naho zwo
ralo vha ḁetshedza mbonalo ya vhudziki ine ya konisa
nyengedzedzo ya nyaluwo ya tshiimiswa.

Unisa a i kanikani u vha tsumbo ya yunivesithi ya u guda u kule.
Zwino ri nga khwaḁhisedza hani u bvela phandḁa hayo na u shela
mulenzhe kha ḁhuḁhuwedzo kha mveledziso ya lushaka lwashu?
Roḁhe ri a ḁivha ḁiambele ḁine ḁa ri: *Avho vhane vha sa gude u bva
kha ḁivhazwakale vha a dovholosa vhukhakhi havho.* Yashu a yo
ngo ralo, kana i nga si, vhe lwendo lu leluwaho. Zwi vhidzwaho 4th

Industrial Revolution (U thithiswa ha thekhino) na ndeme khulwane ya mveledziso ya lushaka – nga maanda nga kha ODeL – ri kombetshedzea u shumana na khaedu dzine dza konda: kha tshanduko, tshumisano na u wana lushaka lwa vhukoni vhune ra vhu tonda u vhona uri ri dzula ro tea na u bvelela na uri matshudeni vhashu vho thaphudzaho pfunzo vha a topolwa sa vhadzulapo vha shango lothe vha re na vhu ifhinduleli na u vha vha ndeme. Divhazwakale ya tshiofisi heyi ya Yunivesithi ya Afurika Tshipembe i netshedza vhuimo ho khwathaho na ngudo dzo vhalaho dzo gudwaho, hone nganetshelo ya tshifhinga tshidaho nga ha Unisa i nga fhatwa musi ri tshi dzhena kha tshifhinga tshi konda tsha kha u bveledzisa pfunzo ya ntha Afurika Tshipembe.

Hezwi ndi zwiwe zwi re tsinisa na mbilu ya muambi wa uvha nga masiari ano, Phurofesa Vho Ahmed Bawa, vhane vha vha CEO ya Yunivesithi ya Afurika Tshipembe, tshiimiswa tshine tsha

imela yunivesithi dzothe dza nnyi na nnyi dza 26 Afurika Tshipembe. Yunivesithi dza Afurika Tshipembe dzo bveledza mbekanyamaitele, u katela vhukoni kha mbekanyamaitele dza muvhuso na u swikelela thodxa dza themendelo ya sekithara. Phanda ha hezwo, Phurofesa Vho Bawa vho vha Mufarisatshantseja na Thohoyatshikolo ngei DUT; Mulanguli muhulwane wa ndaulo, Gudedzhini ja Hunter, City University of New York; na Mthusamufarisa tshantseja ngei Yunivesithi ya KwaZulu-Natal, vhukati ha maimo manzhi a ndeme. Vha na PhD u bva Yunivesithi ya Durham kha sia ja thyeorithikha ja fisikisi. Ee nga ngoho, u fana na "vharangaphanda" vhanzhi vha matshilisano na polotiki Afurika Tshipembe, Phurofesa Vho Bawa ndi mutshudeni wa kale wa Unisa, vho avhelwa digirii ya BSc nga 1982 (khoso khulwane dzavho ho vha hu Mbalo na Fisikisi). Phurofesa Vho Bawa vho vha vha mushelamulenzhe kha zwa polotiki. Zwine zwa

takadza, vho imisa u funzwa nga Jekitshara a re na tshifani tsha Verwoerd. Kha vhadivhi vha zwakale vha re vhukati hashu, zwi nga vha zwavhudi u todisisa kha divhazwakale u vhona arali Jekitshara zwo vha zwi zwa vhukuma uri u na vhushaka na Vho Dokotela Verwoerd vho thomaho na pfunzo ya vharema. Arali zwo ralo, zwo, dadzisa kha lupfumo, vhukondi na u hanedzana na vhuvha ha yunivesithi yashu ya vhuḏi nga maandā!

Phurofesa Vho Bawa, vho tangedzwa tshoṭhe. Marangaphanaḏa mapfufhi ha ngo tea kha u shela mulenzhe havho hu huluhulu kha pfunzo ya nṭha ya Afurika Tshipembe, fhedzi a netshedza manweledzo na u khwaṭhisedza u shela mulenzhe kha pfunzo ya nṭha Afurika Tshipembe, hune vha khou dovha hafhu vha zwi sumbedza masiari ano. Ri kho lavhelela u pfa pfa zwine vha tea u kovhana na riṅe.